

● Szemelvények Somfai László 1956-os naplójából

Forradalom – alulnézetben

Néhány éve egy kockás borítás, megsárgult lapokkal teli füzetet kaptam. Családi eseményeket jegyzett föl benne tulajdonosa, Somfai László tanár úr, gimnáziumi osztálytársam, Éva édesapja. A fedlapon, a barna ragasztószalagon, címként ez áll: **Fontos események a család életéből.** A rendezett sorokból kiderül Éva születési súlya, az, hogy Levente Pesten kitüntetéssel végzi el a zenei gimnáziumot, hogy 1952-53-ban Zempléni Kornél a mestere, János pedig 1954 nyarán úttörőként volt a Balaton partján és erős, egészséges. 1955 tavaszától Marika állást kap a Terményforgalmi Vállalatnál. Az utolsó bejegyzés a füzetborító hátsó-belső lapjára fér 1957. július 4-i dátummal, miszerint: János 57, Éva 27, a tanár úr 83 és fél kiló, valamint, hogy a Csillik küldte fizetés 733 forint.

Ez, mondhatná a kedves olvasó – magánügy. Igen, így lenne, ha a „Későbbi események” alcím után nem a most éppen 42 éve volt napok leltára következne, amely sem az akkori főszereplőknek, sem nekünk nem volt és nem lesz csupán magánügy. Természetesen az izgalmas napló valamennyi feljegyzését terjedelmi okok miatt nem tudjuk közölni. A részletek a szerkesztő szeszélyeire bízva arra azért talán alkalmasak, hogy nem a hivatalos történész szemüvegén keresztül láttassuk Szegedről azokat a sorsokat fordító, történelmet alakító, tankdübörgéstől, géppisztolyropogástól hangos, véres és kegyetlen napokat, melyekre most emlékezünk...

1956. október 18. óta ifjúsági és értelmiségi gyűlések. Székely Lajos végre lemond az Egyetemi Pártbizottság VB titkárságáról! 23-án Pesten 200 000 fő felvonulása, Szegeden 6-8 ezer fő. Pesten vér folyik! Nagy Imre újra miniszterelnök! De későn. A kormány (Gerő) segítséget kér a SzU-tól.

Október 24. Hajnaltól du. 3/4 5-ig szovjet páncélosok, T 34-esek a hídon át jönnek, Pest felé mennek. Pesten több mint 1 napja tűzharc. Óriási mértékű ütközés! A rádió az egyik főhely. Elfoglalják. A Lakihegyről folyik az adás, lemezek terve nélkül, s 2-3 percenként figyelmeztetés, felhívás stb. Statárium, délután 2-től, majd 6-tól a KV és Politikai Bizottság, a kormány átalakítása.

Október 25. „Leverték a felkelést”, később kiderül, hogy a harc folyik. Rémhírek: az este és éjjel Szegeden diákvetés, a debreceni csapatok Pest felé mennek, s szemben a Szovjetunió hadseregével. Hírek: a párt új főtitkára Kádár János. Ő és Nagy Imre délután beszél a rádióban: nyugalom, s akkor a SzU hadai kimennek. 3-4 tank Újszegeden van. A Tisza partján szovjet örök. 1/2 5-kor ledobják a vörös csillagot a tanácskő toronyából, helyére a Kossuth címer kerül. Gyűlések a Klauzál téren, beszédek. 50-60 ezer ember a Széchenyi téren. Egész délután henyőtalpas szállítók futkosnak a városban. A két egység és főiskola sztrájkol.

Október 26. Az élelmiszer (kenyér) kivételével Pesten sztrájk. A vasút is. De. 9-kor hír: a Széchenyi teret katonák vették körül (Érzem, hogy baj lesz!) 9-től óram az V.a-ban. Szülők jönnek a gyermekükért. 10-kor haza. Felvonulás körben: Somogyi utca, híd, színház, párház (orosz tankok

a hídról, a Széchenyi tér kihalt), Arany János utca mögött, Takaréktár utca 11., földszaladok: János nincs itthon! Indulok vissza, kb. 30-40 mp-ig, 120-150 lövés! Óriási riadalom! Betódul a nép a lépcsőházba (Lenin krt. 22.), a tömeg előttünk a kút felé. Egy ájult asszonyt Szabóékhoz beviszünk, egy fején gellert kapott golyó által talált férfit. Kimegyek, Jánost keresem (kiderül, bent volt az utcában!). Újabb sortűz. A ház előtt is 3-4 lövés. Visszajövök, 10 perc múlva lemegek újra a Takaréktár utcába. Mentők. Kerényi György felhív. Szemben a katonákkal 40-50 szitkozódó ember. Tűzoltóautó, majd el. Vér az utcán, lövések nyoma a falon, faltörmelék. Kb. 2-3 halott, 12-18 sebesült. János sehol! A Sztálin krt. felé megyek ebédelni. Most az Ady térről, ahol munkástanács alakult. Ide vitték vállon a halott, 19 éves fiút, Swarc Lajost is. Ebéd, majd vissza.

Ágyúk és aknavetők jönnek a Széchenyi térre. János itthon!! Rendelet: 3-tól 3-as csoportoknál nagyobb nem lehet, 5 h-tól felszólítás nélkül lőnek!! 6 órától a cirkáló autóról az ÁVH-sok valóban lőttek. A város csupa puskaropogás. Katonai mentők futkosnak – egy az Arany János utcában is. Du. a rádió bement a Párt Központi Vezetőségébe 6 p... Az elnöki tanács 30. sz. törvényerejű rendelet: amnesztia, aki X. 26. 22 óráig leteszi a fegyvert. Dobi sk. Kristóf sk. Különböző napokban nyári meleg van!!

Október 27. Ma nincs tanítás. Rádió reggel: Pesten kijárási tilalom 10-ig, az este egyes csoportok megadták magukat, de a hadműveletek tovább tartanak. Az új kormányt nem közölték. (Kevés lemez, unjuk Lisztet és Beethoven!!) Rémhírek: Nyugat-Dunántúl a kormánycsapatoké, Közép-Dunántúl a felkelőké. A harc 5. napja tart! Szeged: 6 után kiflit és húst veszek, később kenyeret. Rendes forgalom. A katonai közigazgatás parancsnoka délből 2-2 megbízottat fogad. („Tömeg váth Imre, belügy: München, igazságügy: Molnár Erik, külker.: Bogrnár J... népművelés: Lukács Gy., oktatás: Kónya. A

Az Ady téren szegediek kísérik Swarc Lajos holttestét 1956. október 26-án. (DM-archív)

Somfai László, a kiváló pedagógus. (A család albumából)

Teljes és gazdag életet élt

● Munkatársunktól

Somfai László 1907-ben született Veszprémben, a szegedi tanárképző főiskolán szerzett magyar-történelem szakos tanári diplomát. Tanított Székesfehérváron, Jászladyban, majd 1947-től Szegeden. Alma materének gyakorló iskolájában volt magyartanár, később a főiskola adjunktusa lett. A tudós tanárt sokirányú érdeklődés jellemezte. Fiatal korában a muzsika csábította, a magyar énekkari kultúra harcos támogatója volt és maga is komponált. A későbbiekben, gyakorló

tanárként a tanítás elmélete-módszertana is érdekelte. Az anyanyelvi oktatás modernizációja érdekében számos dolgozatot írt, főként módszertani munkákat: a nyelvi óra vezetéséről, a fogalmazás, a helyesírás tanításáról. Mindenek előtt azonban kiváló pedagógus volt: az általános iskolában és a főiskolán egyaránt kivételes szakmai igényességgel, tanítványai és önmaga elé mindig magas mércét állítva oktatott. Teljes és gazdag életet élt. Hat gyermeket nevelt föl – és tanárok nemzedékeit. 1972-ben hunyt el, Szegeden.

bat!) hétfő reggelig kijárási tilalom, felszólítás nélkül lőnek. (Ők? Talán holnap temetik a 3 halottat?) Du. csend. A boltok előtt sorok, főleg a kenyér miatt. De. 11-kor bementünk az új minisztériumot: elnök Nagy Imre, helyettesek, Apró, Bogrnár József, Erdei. Államminiszter Tildy Z. Küllög: Horváth Imre, belügy: München, igazságügy: Molnár Erik, külker.: Bogrnár J... népművelés: Lukács Gy., oktatás: Kónya. A

földmív: Kovács Béla, pénzügy: Kossa stb. Szeged: villamos másodnapja nincs. Ma új-ság sincs, a vonatok állnak. Sürgönyözni nem lehet.

Október 28., vasárnap. Éjjel csend, 10-ig nyitva az üzletek, kenyér nincs. 10 után szörványosan járnak az utcán. Mi itthon. Változás nincs, csend van. Délből a Belvárosból eltávoznak a katonák. Rádió, 13-kor: a kormány általános tűzszünetet rendel el az

egész országban (az oroszokra is vonatkozik! Egészen különös ez: kapituláció? vagy mi?!?) 17.25-kor Nagy Imre óriási nyilatkozata (amely lényegében azt jelenti, hogy a népfőrdadalom győzött): „Népmozgalom volt, nem pedig ellenforradalom. Egész népünket átfogó és egybeforrasztó nemzeti mozgalom. A súlyos bűnök robbantották ki. A nemzeti kormány a népakarat kifejezője akar lenni. Igen

nehéz feladatai lesznek. Elsősorban a munkásosztályra kíván támaszkodni, de az egész népre is Bér és normakérdés, nyugdíj, családi pótlék, lakásépítés, mezőgazdaság fejlesztése. Új karhatalom alakul (katona, rendőr, munkás, diák) s megalakulásával a szovjet csapatok azonnal megkezdik kivonulásukat. Tárgyalás a Szovjettel. Egységes új államrendőrség, az ÁVH megszünik. Senkinek nem lesz bántódása. Kossuth címer lesz, s március 15. újra nemzeti ünnep. Hajlamosak vagyunk mindent sötétben látni, pedig a 12 évnek vannak eredményei.” A pártot 6 tagú elnökség vezeti a kongresszusig! A KV helyesli a kormány fenti nyilatkozatát. (Vajon mi vitte eddig a kormányt?) Tény: a szovj. hads. még Gerő idejében bejött! Nagy I. első rendelete a statárium, de nem hajtották végre az amnesztiát. Vagy azért ismeri el a „népmozgalmat”, mert fél a jobbratolódástól, vagy az első pillanattól azon dolgozik, hogy kiküszöbölje a szovj. haderők pusztítását? (De ki kárpótolja halottak maradványait?!)

Október 29., hétfő. Csend Szegeden. Futkos és vásárol mindenki Senki nem dolgozik, iskola nincs. Szabad Népet hozott egy autó. Forradalmi a hangja, a Pravda cikke ellen erősen kikel (Molnár Miklós), a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottságának pontjai. Mindenki követeli a szovjet hadsereg kivonulását, de ők meg sem mozdulnak. Sőt, municiót hoznak, krumpolit, stb.! Így az emberek elvesztik a bizalmukat Nagy Imrében. (Vita a tanárban. Turai hangadó!) Az ENSZ-ben a magyar küldött tiltakozott (?) az ügy tárgyalása ellen (nem ismerte a kormány tegnapi nyilatkozatát, ott mondták a szemébe). Állítólag a Dunántúlon súlyos harcok folynak továbbra is. Pesten s vidéken forr. nemz. tanácsok alakultak. (Fodor Gáborékhoz belőtek!) Nem nagyon biztató a helyzet. Mert ha az orosz ki nem megy, nyugati invázió is lehetséges. S akkor mindennek vége. – Vajon hol van most Levente –. Az egész világ bámulja a hős magyar népet. Vöröskeresztes támo-

gatók mindenünnen. (Délután Molnárék nálunk.) Dr. Münich esti rendelete megszünteti az ÁVH-t! Megkezdte az államrendőrség szervezését.

Október 30., kedd. Tito levele: helyesli az új kormány programját, nem akar beavatkozni. – Rengeteg repülőgép hoz vért, kötszert. – A bécsi követségünk épületén kicserélték a zászlót. – Megindul az oroszok kivonulása Bp-ről. – A pesti kórházak nem kérnek több vidéki segítséget és orvost. – Pü. min.: béreket soron kívül fizeteni! Aki bent volt duplán!

Rózsai másnapként röntgen besugárzást kap. Gyalog megyünk. Néha köhögéskor nyálkát hány. Leventéről, Dorkáékról semmi hír. De.: főiskolai forr. tanács alakul ülése. Elnök Vigh Joachim. Eperjesy Kálmán, Szántó Lőrinc, Turai Kálmán és Berkes Jenő kitör! („Kancsuka csatog a hátamon!”) Az adjunktusi hátán v. az igazgatói hátán?!

November 4., vasárnap. Általános széles szovjet támadás az egész ország ellen!!! „Szovjet tisztok, katonák! Ne lőjete! Kerüljétek a vérontást. A magyar és szov. nép mindig barát volt, és az is marad!” ENSZ gyűlés 8-kor, felhívás a világhoz: segítsetek, segítsetek, segítsetek! (10-kor a m. rádió elhallgat. Állítólag a Rákóczi úton vannak a tankok! Mi lesz velünk?...

Pesten és a Dunántúlon harcok. Pest ellen 1000 tank. Győr ég. Csehszlovákiából ejtőernyősök és tankok. Pest hallgat... A Maléter vezette m. kat. küldöttség – állítólag – nem tért vissza. Szegeden osztják, hordják a fegyvert... Röpcédulákat dob egy szovjet csapatok azonnal megkezdik kivonulásukat. Tárgyalás a Szovjettel. Egységes új államrendőrség, az ÁVH megszünik. Senkinek nem lesz bántódása. Kossuth címer lesz, s március 15. újra nemzeti ünnep. Hajlamosak vagyunk mindent sötétben látni, pedig a 12 évnek vannak eredményei.” A pártot 6 tagú elnökség vezeti a kongresszusig! A KV helyesli a kormány fenti nyilatkozatát. (Vajon mi vitte eddig a kormányt?) Tény: a szovj. hads. még Gerő idejében bejött! Nagy I. első rendelete a statárium, de nem hajtották végre az amnesztiát. Vagy azért ismeri el a „népmozgalmat”, mert fél a jobbratolódástól, vagy az első pillanattól azon dolgozik, hogy kiküszöbölje a szovj. haderők pusztítását? (De ki kárpótolja halottak maradványait?!)

November 10., szombat. Második napja tanítunk. János német nyelvre jelentkezett. De. egy Ikarus románokat hozott Pestről, s embereket vitt vissza aki akart. Ma mozi van! Leventékről nem tudunk semmit. Holnaptól Pestről személyszállító vonatok indulnak minden irányban 2-3 pár vonat (?). Szegeden főleg a ruhaboltok előtt van sorbanállás. Kenyér, hús van elég...

November 13. kedd. Éva influenzás, Kalláshoz vittam Délből elterjed: az ENSZ-megfigyelők repülőjét az orosz nem engedte leszállni. Talán Kádár is bementa, hogy nem fogadják őket. Emiatt izgatott hangulat: új sztrájk, állítólag országos! A kenyérért óriási sorok – Leventéről semmi hír. – 16 óra 3 perckor az üzenetekben: „A zenei küldetésben lévő Antal István, Ádám Jenő, Gárdonyi Zoltán, és Somfai Attilának Weimarba vagy Bécsbe üzenik, hogy hozzátartozóik jól vannak”!!! Végre valami. De hát miért „Attila”? Eszerint a többiek nem jöttek haza!! Talán akkor Levente sem!!! Egy nagyon kicsit megkönnyebbültünk! Talán él s megmarad! – Este 1 lövés...

December 3., hétfő. Délből Levente sürgönye Pestről, hogy megjött, nem bírta tovább! – Rémhírek: Pécssett a szov. par.-nok eltiltotta a Kossuth címet, miatta fegyveres összecsúzás, amelyben megölték a parancsnokot! Emiatt a hír miatt Marival este nagy vitám. – E napokban van János Kovács táská ügye. Rakják Mariék óriási cserépkályháját!...

Összeállította:

Czakó János